'צֵא – לאיזה מקום וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה', ואמר לו זאת בְּסָתָם – שלא פירש לו אשה מסויימת, ומת השליח ולא ידוע איזו אשה קידש. אָסוּר המשלח בְּכָל הַנָּשִׂים שֶׁבָּעוֹלָם. והטעם, משום שֶׁחָזְקָה על שָׁלִיחַ שֶׁעוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתוֹ, ולכן אנו נוקטים שאכן קידש לו אשה, וְכֵיוָן דְּלֹא פָּרִישׁ לֵיהּ – וכיון שלא פירש איזו אשה יקדש, הָא לֹא יָדַע – הרי אין המשלח יודע הֵי נִיהוּ קַדִּישׁ לֵיהּ – איזו אשה נתקדשה לו, ולכן נאסר בכל הנשים שבעולם, כי על כל אשה יש לחשוש שמא היא קרובת האשה שנתקדשה לו, והרי היא אסורה עליו.

ריש לקיש מקשה על דין זה ממשנה: אֵיתִיבֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן ממשנה במסכת קינים (פ״ב מ״א), שדנה באדם שהפריש לקרבנו קֵן – זוג עופות תָּמוּהָּ – שאין מפורש ומבורר עדיין איזה עוף לעולה ואיזה לחטאת, שֶׁפָּרְחָה גּוֹזָל אֶחָד מֵהֶן לַאֲוִיר הָעוֹלָם ונעלמה מן העין, אוֹ שֶׁפָּרְחָה גוזל אחד מהם לְבֵין חַטָּאוֹת הַמֵּתוֹת – חטאות שדינן להיות מומתות ואי אפשר להקריבן, ונתערב הגוזל ביניהן ואינו ניכר בפני עצמו, אוֹ שֶׁמֵּת אֶחָד מֵהֶן – מן הגוזלות שהפריש. בכל אופנים אלו, מאחר שנשאר בידו רק גוזל אחד להקרבה, יַקְּח גוזל אחר, שיהיה בן זוג לַגּוזל הַשֵּׁנִי שנותר.

ומדייק ריש לקיש מן המשנה שדווקא בקן סתומה יכול לקחת בן זוג לשני, וְאִילּוּ בִּקֵּן מְפוֹרֶשֶׁת – שפירש איזה לעולה ואיזה לחטאת ופרח אחד לאויר העולם, אֵין לוֹ תַּקָּנָה משום שאין ידוע אם הגוזל הנשאר הופרש לחטאת או לעולה, ודיני ההקרבה של עולה וחטאת שונים זה מזה. ומכל מקום משמע מכך, שאף בקן מפורשת אין פוסלים אלא את הקן הזו שהופרשה ואבד ממנה אחד, וְאִילּוּ שְׁאָר הקינין בָּעֲלְמָא – הנמצאות בעולם מִיתַּקָּנָן – מתוקנות הן. ואם יתחייב בעל הקן להביא קינים נוספות, יכול להביא קרבנו מכל הגוזלות הנמצאים בעולם. וקשה אַמַּאי – מדוע יכול להביא קן אחר, לֵיכָּא על כָּל חֲדָא וַחֲדָא – על כל גוזל שבעולם, דִּלְמָא הַאי נִיהוּ – שמא זהו הגוזל שפרח, וכיון שכבר הופרש על זיבה או צרעת מסויימים, אין יכול להביאו לכפרה אחרת. ובמה זה שונה מדינו של רבי יוחנן שאסר את כל הנשים שבעולם מחמת הספק שמא קידש השליח את קרובתה.

רבי יוחנן דוחה את הקושיא: אָמַר לֵיהּ רבי יוחנן לריש לקיש, קָאֲמִינָא אֲנָא – אני חששתי לענין אִשָּׁה, דִּלְא נָיְידָא – שאינה זזה ממקומה אלא קבועה בביתה, וְאָמְרָה לִי אַתְּ – ואתה בא להקשות עלי מֵאִיסּוּרָא דְּנָיֵיד – מדבר איסור שֶׁמִּסְתַּלְטֵל ונע ממקום למקום, בגוזלות שפורחים בכל עת ואינם קבועים במקום אחד. שאין להקשות מזה לזה, כי בגוזל שאינו קבוע במקומו יש לנו לילך אחר רוב גוזלות שאינם קדושים, אבל באשה הקבועה במקומה, אין הולכים אחר הרוב, לפי שכל קבוע כמחצה על מחצה, כלומר שאיסור הקבוע במקומו, אף על פי שאינו אלא מיעוט, נחשב כמחצה על מחצה, וכאילו מחצית מנשות העולם מקודשות לו.

רבי יוחנן מוסיף לבאר הענין: וְכִי תֵּימָא – ואם תאמר לדחות את דְּבָרַי שחילקתי בין גוזל לאשה, שהרי הָכָא נַמִּי נָיֵיד – גם האיסור המדובר כאן [–אשה] מִסְתַּלְטֵל ונע, שהלא גם אשה אינה מצויה בכל עת בביתה, וְאֵימוּר – ותאמר, שמא בְּשׁוּקָא אַשְׁכַּח וְקַדֵּישׁ – שמא מצאה השליח בשוק וקידשה שם, ולא בביתה, ובאופן זה אין היא שקולה כמחצית מנשות העולם אלא מיעוט היא. יש ליישב שמכל מקום אין דומה קן עופות לאשה, כי הָתָם – שם, לגבי אשה, הלא היא הַדְרָא לְנִיחוּתָא – חוזרת למקום מנוחתה בביתה שהוא מקום קביעות, אבל גַּבֵּי קֵן שפרח ממנו גוזל, מִי הָדְרָא – וכי יש לגוזל מקום קבוע שהוא חוזר אליו, הרי הוא עף ופורח בכל העולם, ולכן הולכים בו אחר הרוב. כלומר, אשה נידונית כדבר קבוע גם כשהיא מחוץ לביתה, מכיון שדרכה לשכון בביתה ואין יוצאת ממנו אלא לשעה, מה שאין כן עוף שדרכו לנדוד ולנוע בכל עת.

הגמרא מוסיפה לבאר את דינו של רבי יוחנן בשולח שליח לקדש אשה: אָמַר רָבָא, וּמוֹדֶה רַבִּי יוֹחָנָן שאם שלח שליח לקדש לו אשה ומת השליח, לא נאסר המשלח בְּאִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ לֹא בַּת פנויה [בלתי נשואה], וְלֹא בַּת הַבַּת וְלֹא בַּת הַבֵּן וְלֹא אֵם וְלֹא אֵם של הָאֵם וְלֹא אָחוֹת, שמכיון שאין לה אפילו אחת מכל אלו [שהיא פנויה], אין מקום לחשוש שמא קרובתה מקודשת לו, מאחר שאין לה קרובות הראויות להתקדש, וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה לָהּ [–לאשה שרוצה המשלח לקדש] אָחוֹת שבעת היא פנויה, אלא שבשעה ששלח את השליח היתה נשואה, וְנִתְגָּרְשָׁה לְאַחַר מִכָּאן – לאחר ששלח את השליח, אין לחשוש שמא קידש לו השליח את האחות, שהרי באותה שעה היתה נשואה לאחר, ולכן בזה מודה רבי יוחנן דְּהַהִיא שְׁרָיָא – שאותה אשה, שאין לה קרובות פנויות, מותרת למשלח.

שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא שמותרת, נחשוש שמא השליח קידש לו את אחותה אחר גירושיה. משיבה הגמרא, שאין חוששים לכך, משום דְּכִהֲהִיא שַׁעֲתָא דְּקָא אָמַר לֵיהּ – באותה שעה ששלחו המשלח, הֲוָה נָסֵיב לְגַבְרֵי – היתה אחותה נשואה לאדם אחר, ובודאי לא קידשה השליח אף אחר שנתגרשה, כי כלל הוא בידינו, כִּי מְשַׁוֵּי שָׁלִיחַ – כאשר מְמַנֶּה אדם שליח, אין הוא ממנהו אלא בְּמִילְּתָא דְּקַיְּימָא קַמֵּיהּ – בדבר שעומד לפניו, כלומר שהוא מזומן ואפשרי להיעשות בשעת המינוי, אבל בְּמִילְּתָא דְּלֹא קַיְּימָא קַמֵּיהּ – בדבר שאי אפשר לעשותו, לֹא מְשַׁוֵּי שָׁלִיחַ, ולכן, אשה שהיתה נשואה בזמן שמינהו, לא קידשה השליח, אף אם נתגרשה לאחר מכן.

הגמרא מקשה על דברי רבא ממשנתינו: תְּנַן – שנינו במשנה, אדם שאמר 'הֲרֵינִי נָזִיר, וְעָלַי לְגַלַּח נָזִיר', וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ וְאָמַר 'וַאֲנִי וְעָלַי לְגַלַּח נָזִיר' – גם אני אהיה נזיר ואתחייב בקרבנות של נזיר, הדין הוא ששניהם נזירים, ובנוסף חייבים להביא קרבנות גם עבור נזיר אחר. וְאִם הָיוּ פְּקֻחִין וברצונם להיפטר מהבאת שני קרבנות, מַנַּלְחִין זֶה אֶת זֶה – כל אחד יביא קרבן נזירות עבור חבירו, וְאִם לָאו, מְגַלְּחִין נְזִירִים אֲחֵרִים – יביאו קרבן נוסף עבור נזירים אחרים מלבד שלהם. וקשה, בְּשֶׁלָּמָא בַּתְרָאָה – השני שאמר 'ואני ועלי לגלח נזיר' יכול לקיים את נדרו בכך שמביא את קרבנות חבירו, כיון דְּאִיכָּא קַדְמָאָה קַמֵּיהּ – שהנזיר הראשון היה נזיר בשעה שנדר השני, וכאשר אמר השני 'ועלי לגלח נזיר' היה גם הראשון בכלל זה ככל נזירי העולם, אֶלָּא קַדְמָאָה – אלא הראשון איך יכול לקיים את נדרו בהבאת קרבנות לשני, מַי אִיכָּא בַּתְרָאָה קַמֵּיהּ – וכי היה האחרון נזיר לפניו בעת שאמר הראשון 'ועלי לגלח נזיר', והרי בעת שנדר הראשון לא היה השני נזיר עדיין, ולפי דברי רבא אין אדם כולל באמירתו דברים שאינם אפשריים עתה, ואם כן בודאי לא היתה כוונת הראשון להתחייב להביא קרבנות עבור השני שלא היה עדיין נזיר באותה שעה.

אֶלָּא בהכרח הָכִי קָאָמַר – כך היתה כוונת הראשון, אִי מַשְׁבַּחְתָּא דְּהָוֵי נָזִיר, אַגַּלְּחֵיהּ – אם אמצא שהוא נזיר, אביא קרבנותיו. ואם כן הָכָא נָמֵי – גם כאן יש לפרש, דְּהָכִי קָאָמַר לֵיהּ המשלח לשליח, אִי מַשְׁבַּחַתְּ דְּמִינְּרָשָׁה – אם תמצא שנתגרשה האשה שתרצה לקדש לי, קַדֵּישׁ לִי, ואף אם בשעת מינוי השליחות עדיין היתה אשת איש, וקשה על רבא הסובר שאין השליח יכול לקדשה.

מתרצת הגמרא: אָמְרִי שיש לפרש דברי רבא באופן אחר, שבא לקבוע כלל בדיני שליחות, שלֹא מְשַׁוֵּי אִינִישׁ שָׁלִיחַ – אין אדם יכול למנות שליח אֶלָּא בְּמִילְּתָא דְּמָצֵי עָבִיד הַשְׁתָּא – בדבר שהוא [–המשלח] יכול לעשותו בעת, אבל בְּמִילְּתָא דְּלָא מָצֵי עָבִיד לֵיהּ הַשְׁתָּא – שאין יכול לעשותו כעת לֹא מְשַׁוֵּי – אין בכחו למנות שליח על כך. ולכן מכיון שאין יכול לקדש את האשה בעודה אשת איש, ממילא אינו יכול למנות שליח לזה, אף אם תתגרש לאחר זמן.

הגמרא מקשה על דין זה: וְלָא – וכי אמנם אי אפשר למנות שליח על מה שאין בידו לעשותו, הָא שָׁמַע סתירה לזה מברייתא, דְּאוֹמַר לְאַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁלּוֹ [–ממונה על ביתו ועסקיו], כָּל נְדָרִים שֶׁתִּדּוֹר אֶשְׁתִּי, מֻפָּאִין – מעכשיו, שאני הולך לדרכי, עַד שֶׁאֲבוֹא [–שאשוב] מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי שאני הולך אליו עתה, הֲפֵר לָהּ במקומי, ואכן הֵפֵר לָהּ. יָכוֹל הייתי לומר שיהוּ מוּפָרִין, שהרי מינהו לכך, וכאילו הפר בעצמו, תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר ל יד) 'כָּל נֵדֶר וְכָל שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ', כפל הכתוב תיבת 'אישה' ללמדנו שדווקא אישה [–בעלה] בעצמו יכול להפר לה, ולא שלוחו, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְרַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, שהאפוטרופוס יכול להפר לה, שהרי מָצִינוּ בְּכָל מָקוֹם שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ, וכאילו בעלה הפר לה. מדייקת הגמרא מדברי רבי יאשיה, מַעֲמָא – הטעם שאין האפוטרופוס יכול להפר הוא משום דְּאָמַר רַחֲמָנָא 'אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ', הָא לָאו הָכִי – אבל לולא דרשה זו, הָיָה הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס מֵיפַר את הנדרים שנודרת עד שישוב בעלה. וְאִילּוּ נָבִי דִּידֵיהּ – אבל לגבי הבעל עצמו, אם היה רוצה להפר קודם הליכתו, את הנדרים שתדור אשתו, תַּנְיָא – שנינו במשנה (נדרים עה.), הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ, כָּל הַנְּדָרִים שֶׁתִּדּוֹרִי מֻפָּאִין – מעכשיו, שאני הולך מכאן, וְעַד שֶׁאָבֹא מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי, יְהוּ קַיָּימִין – שלא אוכל להפירם לאחר מכן, לֹא אָמַר בְּלוּם – אין אמירה זו חשובה כלום, שאין יכול לקיים נדריה קודם שתידור. אבל אם מבקש להפר נדריה שתידור בעתיד, ואומר 'כל נדרים שתדורי עד זמן פלוני הֲרֵי הֵן מוּפָרִין', רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כל נדר שתידור מוּפָר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינוֹ מוּפָר – שאין יכול להפר קודם שנדרה.

הגמרא מבארת את הקושיא ממשנה זו: קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ – היה עולה על דעתך, כִּי אָמַר – כאשר אמר רַבִּי יאשיה שהשליח אינו יכול להפר לאשה, אמר זאת אֲלִיבָּא דְּרַבָּנָן – לשיטת חכמים דְּאָמְרִי לֹא מָצֵי מֵיפַר – שאמרו שאין הבעל יכול להפר נדרים שעתידה לידור, ונמצא שבשעת מינוי השליח אין ביד הבעל להפירם, ואף על פִּי כן הוצרך רבי יאשיה ללמוד מן הכתוב שאין יכול למנותו, וְאִי לָאו דְּאָמַר רַחֲמָנָא – ואם לא אמר הכתוב 'אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ' למעט שליח, אַפּוֹטְרוֹפּוֹס הֲוָה מֵיפַר – היה האפוטרופוס יכול להפר נדרים שתידור האשה. נמצא שהבעל ממנה שליח לדבר שאין בידו לעשותו כעת, וזה סותר למה שביארנו בדברי רבא שאי אפשר למנות שליח באופן כזה.

מתרצת הגמרא: וְלִמְּאָ רבי יאשיה אמר את דבריו רק אֲלִיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר, מָצֵי מֵיפַר – שהבעל יכול להפר את הנדרים שתידור אשתו בעתיד, ולפיכך יכול למנות שליח לזה. שואלת הגמרא: אִי הָכִי – אם כך לָמָּה לִי לְשַׁוּוֵי שָׁלִיחַ – מדוע הוצרך למנות שליח, לֵיפֵּר לָהּ אִיהוּ – יפר לה הוא [–הבעל] בשעה שיוצא מביתו, את כל הנדרים שתידור, שהרי לרבי אליעזר יכול לעשות כן. מיישבת הגמרא: קָסָבַר – סבור הבעל בדעתו, טוב יותר שֶׁאַמַּנָּה שליח לכך ולא אמתין עד שאפר לה בעצמי בשעת צאתי לדרך, כי חוששני דִּלְמָא מְשָׁתְּלִינָא – שמא אשכח להפר באותה שעה, אוֹ רָתַּחְנָא – או שמא אכעס אז ולא אפר לה, אוֹ מְיַטְּרִידְנָא – או שמא אהיה טרוד ולא תהיה דעתי פנויה לכך, ולכן ממנה שליח יום או יומיים קודם צאתו, והשליח יפר נדריה כל זמן שתידור:

משנה

האומר 'הֲרֵי עָלַי לְנַזֵּחַ חֲצִי נָזִיר' – הריני מתחייב להביא בשביל נזיר מחצית מקרבנותיו, וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ, וְאָמַר 'וַאֲנִי עָלַי לְנַזֵּחַ חֲצִי נָזִיר' – גם אני אביא, זֶה [–הראשון] מְנַזֵּחַ נָזִיר שָׁלֵם, וְזֶה [–גם השני] מְנַזֵּחַ נָזִיר שָׁלֵם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, זֶה [–הראשון] מְנַזֵּחַ חֲצִי נָזִיר, וְזֶה [–השני] מְנַזֵּחַ חֲצִי נָזִיר:

גמרא

אָמַר רָבָא, הַכֹּל מוֹדִים [–רבי מאיר וחכמים] שכָּל הֵיכָא דְּאָמַר – אם אמר הנודר 'חֲצִי קָרְבָּנוֹת נָזִיר עָלַי', חֲצִי קָרְבָּן מַיְיתֵי – דינו להביא חצי מקרבנות הנזיר, שכן משמע מלשונו. ואם אמר 'קָרְבָּנוֹת חֲצִי נָזִיר עָלַי', וסמך תיבת 'חצי' לתיבת 'נזיר', שמשמעו כל הקרבנות של אדם שהוא חצי נזיר, כּוּלֵּיהּ קָרְבָּן בָּעֵי אִיתְּוֵי – צריך להביא את כל הקרבנות של נזיר. מַאי מַעֲמָא – מה הטעם בזה, דְּהָא לֹא אַשְׁבְּחַן נְזִירוּת לְפַלְגָּא – שהרי לא מצאנו חצי נזירות, וכיון שהתחייב להביא קרבנות של נזירות [–כולם, ולא רק חציין], צריך להביא קרבנות של נזיר שלם. וְכִי פְּלִיגִי – באיזה אופן נחלקו רבי מאיר וחכמים, בְּלִישָׁנָא דְּמַתְנִיתִין פְּלִיגִי – כשנדר בלשון המפורש במשנה 'הרי עלי לגלח חצי נזיר', רַבִּי מֵאִיר סָבַר שמִּכְיָן דְּאָמַר 'הֲרֵי עָלַי לגלח', אֵיחַיֵּב אַכּוּלֵּיהּ קָרְבַּן נְזִירוּת – באמירה זו נתחייב בכל קרבנות הנזירות, וְכִי קָאָמַר – וכשאמר ופירש אחר כך שברצונו להתחייב רק בקרבנות של 'חֲצִי נְזִירוּת', לָאו כָּל כְּמִינֵיהּ – אין זה ביכולתו, משום שאנו אומרים 'תפוס לשון ראשון', וכיון שבתחילת דבריו אמר 'הרי עלי לגלח', חל עליו חיוב להביא את כל קרבנות הנזיר. וְרַבָּנַן סָבְרֵי – וחכמים סוברים שיש לקבל את כל דבריו, ונמצא שנֶּדֶר וּפָתַח עַמּוֹ הוּא – שהנדר 'הרי עלי' בא ביחד עם פתח המתירו, כי באותו דיבור פירש שכוונתו להתחייב רק 'לגלח חצי נזיר', כלומר שיביא רק חצי מקרבנות של נזיר:

משנה

האומר 'הֲרֵינִי נָזִיר לְכְשֶׁיִּהְיֶה [–כאשר יוולד] לִי בֵּן', וְנוֹלַד לוֹ בֵּן, הֲרֵי זֶה נָזִיר, שהרי נתקיים תנאו. ואם נוֹלַד לוֹ בַּת, או שנולד לו טוּמְטוּם – שאין ניכרים בו סימני זכרות ונקבות, וַאֲנַדְרוֹגִינוֹס – שיש לו סימני זכרות ונקבות כאחד, אֵינוֹ נָזִיר, משום שלא נדר נזירות אלא אם יוולד לו בן זכר. אבל אִם אָמַר 'הריני נזיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי וָלָד', אֲפִילּוּ אם נוֹלַד לוֹ בַּת או טוּמְטוּם וַאֲנַדְרוֹגִינוֹס, הֲרֵי זֶה נָזִיר, משום שגם אלו בכלל משמעות 'ולד':

אגרות קודש

[שלהי תש"כ]

.. זמן חליצת תפלין - מובן שהנכון ביותר ככתוב ב"היום יום".

לשאלתו בהשלמת ג' התיבות בק"ש ע"ז שהש"ץ אומר יא"א - לע"ע לא מצאתי הוראה מפורשת בזה. אבל לדעתי פשוט א) שמוציא הוא את כל הציבור שלו, ב) גם זה שעדיין לא גמר הק"ש מציבורו הוא, וניתוסף לו ג' תיבות בעת אמירתו ק"ש.